

Результати внутрішнього аудиту за січень-грудень 2018 року

I. Основні завдання в рамках реформування Міністерства оборони України та Збройних Сил України

У 2018 р. Департамент внутрішнього аудиту Міністерства оборони України (далі – Департамент аудиту) брав участь у виконанні завдань, визначених Стратегічним оборонним бюлетенем України¹, Стратегією реформування державного управління України на 2016-2020 роки², Стратегією реформування управління державними фінансами на 2017-2020 роки³, Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони⁴, та Планом пріоритетних дій Уряду на 2018 рік⁵ щодо розвитку спроможностей внутрішнього аудиту, його гармонізації з міжнародно визнаними стандартами⁶ та методологіями, а також найкращою практикою країн – членів НАТО та Європейського Союзу щодо належного адміністрування (“good governance”).

Основні зусилля спрямовувалися на:

впровадження рекомендацій міжнародних експертів щодо удосконалення внутрішнього аудиту, наданих за результатами незалежної зовнішньої оцінки;

розвиток компетенцій внутрішніх аудиторів;

чітке розмежування внутрішнього аудиту від внутрішнього контролю та функцій, пов’язаних з прийняттям управлінських рішень.

II. Дослідження ризикових сфер та моніторинг вжитих заходів

Службою внутрішнього аудиту у 2018 р. завершено проведення 451 контрольних заходів, з яких 350 аудитів (з них позапланові аудити – 85), перевірок – 53, участь у роботі комісій – 41, участь у службових розслідуваннях – 7.

Завдяки удосконаленню ризик-орієнтованого планування кількість позапланових аудитів та інших контрольних заходів у 2018 р. порівняно з 2017 р. зменшилася майже на 10 відсотків, що дало змогу більш ефективно використовувати обмежені ресурси Служби внутрішнього аудиту.

Аудитами охоплено 101,5 млрд. грн. ресурсів. У 213 підконтрольних суб’єктах встановлено порушення, що призвели до втрат та збитків на суму майже 359,4 млн. грн. Відшкодовано 172,6 млн. грн. (з них за аудитами, проведеними у 2018 році, – 94,5 млн. грн. або 26,3 %) та прийнято рішення про відшкодування втрат та збитків на суму 23,1 млн. грн.; крім того, виїзними аудитами попереджено 65,4 млн. грн. втрат та збитків.

¹ Стратегічний оборонний бюлетень України, введений в дію Указом Президента України від 6 червня 2016 року № 240/2016, режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/240/2016/paran251#n251>

² Стратегія реформування державного управління України на 2016-2020 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474-р, режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80>

³ Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142-р, режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80>

⁴ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011

⁵ План пріоритетних дій Уряду на 2018 рік, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 березня 2018 р. № 244-р “Про затвердження Плану пріоритетних дій Уряду на 2018 рік”, режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/244-2018-%D1%80>

⁶ Інститут внутрішніх аудиторів (ІА), Міжнародна федерація бухгалтерів (ІФАС), INTOSAI

У 2018 р. у порівнянні з 2017 роком обсяг охоплених аудитами ресурсів збільшився майже на 25 %, обсяг виявлених втрат та збитків зменшився майже на 23 %, при цьому питома вага втрат та збитків в обсязі охоплених аудитами ресурсів зменшилася в 1,6 раз.

Також аудитами встановлено:

порушення фінансово-бюджетної дисципліни, що не призвели до втрат, на 1855,3 млн. грн., усунуто на 1892,8 млн. грн. (з них за аудитами, проведеними у 2018 році – 1617,7 млн. грн. або 87,2 %);

неефективні управлінські рішення на суму 115,5 млн. грн. та ризики в управлінні фінансами та майном на суму 1918,9 млн. грн., усунуто на суму 2152,7 млн. грн. (з них за аудитами, проведеними у 2018 році – 647,6 млн. грн. або 33,7 %).

Встановлено 1753 та усунуто 1139 (65 %) фактів нефінансових порушень.

За результатами виконання аудиторських рекомендацій досягнуто результативність на суму майже 31,3 млн. гривень.

До відповідальності притягнуто 2585 осіб, у т. ч. до матеріальної – 1708, до дисциплінарної – 877.

До правоохоронних органів передано матеріали аудитів на суму 417,3 млн. грн. втрат та збитків (у т. ч. передано матеріали аудитів, завершених наприкінці 2017 р., на суму 68,8 млн. грн.).

Загальний економічний ефект від діяльності Служби внутрішнього аудиту у 2018 р. складався з обсягів додаткових надходжень, попереджених зайвих витрат, усунутих порушень (втрат, збитків та інших) і ризиків та загалом становив 4727,0 млн. грн.

III. Сприяння військовослужбовцям і членам їх сімей в одержанні належних соціальних гарантій та швидке реагування на повідомлення про факти порушень

Системна робота з впровадження Стандартів внутрішнього контролю в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України сприяла суттєвому зменшенню як загальної кількості звернень (порівняно з 2017 р. – на 52 %), так і звернень, що надійшли на “гарячу лінію” Департаменту внутрішнього аудиту Міністерства оборони (порівняно з 2017 р. – на 63 %).

Впродовж 2018 р. опрацьовано 141 звернення та запити на інформацію, з них 43 надійшли через “гарячу лінію” (30,5 %). У зверненнях, в основному, порушувалися питання стосовно фінансового забезпечення, а також повідомлялося про порушення. За результатами розгляду 27 звернень прийнято позитивне рішення або надано інформацію щодо термінів, розмірів та порядку виплат; до військових частин направлено листи з метою усунення причин виникнення проблем; за необхідності організовано проведення позапланових аудитів. Звернення, що не належали до повноважень Департаменту аудиту, направлено на розгляд за належністю до відповідних структурних підрозділів.

IV. Консультативна діяльність, спрямована на підвищення ефективності управління фінансовими, матеріальними та іншими ресурсами

У 2018 р. операційними аудитами охоплено 10955 пакетів документів на суму 78,5 млрд. грн., в т. ч. 669 пакетів документів на суму 28,7 млрд. грн. – річні плани закупівель за централізованими та децентралізованими розрахунками.

Завдяки рекомендаціям, наданим внутрішніми аудиторами за результатами операційних аудитів, у 2018 р. економічний ефект (попереджено зайвих витрат, збитків та завищення вартості послуг і робіт) склав 412,2 млн. грн., в тому числі з початку року не допущено майже 5,4 млн. грн. незаконних видатків на виплату окремих видів грошового забезпечення за участь в ООС (АТО) військовослужбовцям Збройних Сил.

Також надано 2410 рекомендацій щодо підвищення ефективності управління державними фінансовими і матеріальними ресурсами.

Економічний ефект від упереджувальних заходів Служби внутрішнього аудиту за 2014-2018 рр.

Показники	2014	2015	2016	2017	2018
Опрацьовано пакетів документів щодо ризикових операцій,	3446	6178	7982	10496	10955
на суму, млрд грн	17,4	68,2	70,9	64,9	78,5
Економічний ефект, млн грн	57,6	895,9	488,8	909,0	412,2
В тому числі в районі проведення операції Об'єднаних сил, млн грн	–	59,5	8,0	8,1	5,4

При збільшенні у 2018 р. порівняно з 2017 р. кількості пакетів документів, наданих для проведення операційного аудиту, та обсягів зазначених у них операцій зменшилася як загальна сума наданих внутрішніми аудиторами рекомендацій, так і сума економічного ефекту від їх впровадження, що свідчить про підвищення якості використання бюджетних коштів розпорядниками бюджетних коштів різних рівнів.

Крім того, опрацьовано понад 1,3 тис. проектів нормативно-правових актів та інших документів Міністерства оборони і Генерального штабу Збройних Сил та надано рекомендації щодо підвищення ефективності систем управління фінансовими і матеріальними ресурсами.

V. Приведення внутрішнього аудиту у відповідність до міжнародних стандартів та безперервний професійний розвиток внутрішніх аудиторів

На початку 2018 р. міжнародними експертами проведено огляд реалізації рекомендацій, наданих за підсумками незалежної зовнішньої оцінки внутрішнього аудиту Міністерства оборони, проведеної у 2017 р. Експерти повідомили Міністра оборони про успішне впровадження рекомендацій, виконання яких передбачалося у 2017 р., та питання, реалізація яких потребує підтримки вищого керівництва Міноборони.

Довідково: на виконання Стратегічного оборонного бюлетеня України у 2017 році міжнародними експертами завершено незалежну зовнішню оцінку внутрішнього аудиту на

відповідність міжнародним стандартам⁷, яка в Україні проводилася вперше. За висновками експертів, Міністерство оборони є провідним органом влади, який запроваджує міжнародні стандарти у сфері внутрішнього аудиту. Результати оцінки засвідчили, що за 30-ма критеріями внутрішній аудит Міністерства оборони повністю відповідає міжнародним стандартам та ще за 20-ма – частково.

Наступний огляд, проведений у листопаді 2018 р., засвідчив успішне виконання Департаментом аудиту ще 11 рекомендацій; всього впродовж 2017-2018 рр. впроваджено 60 % рекомендацій, виконання решти заплановано на 2019-2022 рр.

Забезпечено впровадження рекомендацій, виконання яких передбачалося у 2018 р., зокрема:

Міністром оборони затверджено концепцію (засади) створення у Міноборони аудиторського комітету та Програму забезпечення і підвищення якості внутрішнього аудиту;

визначено функції, які не повинні виконуватися внутрішніми аудиторами;

удосконалено ризик-орієнтоване планування аудитів з визначенням пріоритетності виконання планових завдань та урахуванням пропозицій керівників, відповідальних за певні види діяльності;

запроваджено пілотний розподіл рекомендацій за ступенями важливості (“критичні”, “важливі” і “бажані”);

розроблено критерії загального висновку, що надається директором Департаменту аудиту у річному звіті, які застосовано у звітах за 2017 та 2018 рр.;

проведено тренінги з IT-аудиту та пілотні IT-аудити;

забезпечено розвиток компетенцій внутрішніх аудиторів;

затверджено тимчасову настанову з внутрішньої оцінки якості внутрішнього аудиту, яку апробовано в пілотному режимі;

проведено анонімне анкетування керівників органів військового управління, військових частин, установ, організацій та інших підконтрольних суб'єктів, для вивчення рівня їх задоволеності роботою аудиторських груп;

оновлено систему управління ризиками у внутрішньому аудиті.

Міністерство фінансів⁸ як уповноважений орган у сфері внутрішнього аудиту позитивно відзначило належний рівень документів Міністерства оборони з питань планування аудитів та якість звітності про діяльність з внутрішнього аудиту.

Пілотне анкетування за результатами аудитів засвідчило загалом позитивні (майже 90 %) відгуки про результати роботи аудиторських груп та дало змогу визначити аспекти діяльності, які потребують подальшого підвищення якості.

⁷ Міжнародні основи професійної практики Інституту внутрішніх аудиторів (The International Professional Practices Framework (IPPF)), режим доступу: <https://na.theia.org/standards-guidance/Pages/Standards-and-Guidance-IPPF.aspx>

⁸ Міністерством фінансів проведено аналіз окремих аспектів діяльності з внутрішнього аудиту у міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади. За результатами аналізу у листах від 30.08.2018 № 33040-06-5/22786, від 30.08.2018 № 33030-07-3/22789 та від 25.09.2018 № 33030-07-5/24795 Міністерство фінансів не висловило зауважень до внутрішніх документів з питань планування діяльності з внутрішнього аудиту лише трьох міністерств, у тому числі Міністерства оборони, та зазначило, що Міністерство оборони є одним з 5 органів, якими забезпечено відображення у звіті усіх питань, визначених нормативно-правовими актами.

В рамках виконання положень Стратегічного оборонного бюлетеня України та Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО на 2018 рік у співпраці з Міністерством оборони Великобританії 196 внутрішніх аудиторів Міністерства оборони та Адміністрації Державної спеціальної служби транспорту Міністерства оборони взяли участь у 39 різноманітних навчальних заходах та підвищили кваліфікацію з внутрішнього аудиту за міжнародними та національними стандартами (курси “сертифікований внутрішній аудитор”, “ІТ-аудит”, “аудит управління ризиками”, “сучасна методологія аудиту”, “аудит ефективності”), а також з питань, пов’язаних з внутрішнім аудитом (64 внутрішні аудитори взяли участь у 30 заходах та підвищили кваліфікацію з питань державної служби, інших пов’язаних з внутрішнім аудитом питань та з англійської мови).

За підсумками навчання і тестування 93 внутрішні аудитори отримали сертифікати внутрішнього аудитора та вступили до Гільдії професійних внутрішніх аудиторів України; наразі понад 45 відсотків внутрішніх аудиторів є сертифікованими та членами Гільдії.

За ініціативою Департаменту аудиту навчання з внутрішнього аудиту за міжнародними стандартами пройшли 39 представників інших підрозділів Міністерства оборони, Генерального штабу Збройних Сил та інших вітчизняних органів, в першу чергу органів сектору оборони і безпеки та органів державного фінансового контролю.

Ефективному впровадженню рекомендацій міжнародних експертів сприяло стажування директора Департаменту аудиту в Департаменті внутрішнього аудиту Міністерства оборони Великої Британії.

Представники Служби внутрішнього аудиту взяли участь у Міжнародній конференції з питань внутрішнього аудиту у сфері оборони, яка відбулась у м. Тбілісі, Грузія, за підтримки Проекту професійної підготовки НАТО (представництво в Грузії) та Міністерства оборони Великої Британії. Учасники конференції та міжнародна неурядова організація Transparency International високо оцінили презентований внутрішніми аудиторами Міністерства оборони досвід України щодо проведення аудитів в умовах воєнного конфлікту.

VI. Сприяння удосконаленню системи внутрішнього контролю та управління ризиками, побудові доброчесності

З метою удосконалення внутрішнього контролю та управління ризиками, розмежування функцій внутрішнього аудиту від процесів оплати, обліку та внутрішнього контролю (так званих “першої” та “другої” ліній оборони) внесено зміни до наказів Міністерства оборони, якими регламентуються процеси відчуження і реалізації військового майна та обчислення вислуги років для призначення пенсій військовослужбовцям. У наказі Міністерства оборони щодо операційного аудиту централізованих розрахунків, очікуваної вартості предметів закупівель, проектів договорів, додаткових угод та змін до них запроваджено ризик-орієнтований підхід до визначення операцій, які

направляються до підрозділів Служби внутрішнього аудиту для проведення їх попередньої оцінки.

Відповідно до кращої світової практики внутрішні аудитори на постійній основі брали участь у ролі тренерів у проведенні навчальних заходів та підвищенні кваліфікації військового та цивільного персоналу. Упродовж 2018 р. участь у навчальних заходах щодо внутрішнього контролю та управління ризиками, у тому числі ризиками шахрайства і корупції, взяли участь 1053 осіб, які уповноважені на прийняття рішень щодо управління державними коштами і майном.

Зокрема, під час проведення у Національному університеті оборони України імені Івана Черняховського Міжнародної антикорупційної конференції у листопаді 2018 р. директор Департаменту аудиту виступила з презентацією на тему “Управління ризиками корупції і шахрайства”.

Представники Департаменту аудиту та Територіального управління внутрішнього аудиту військових частин, безпосередньо підпорядкованих Міністерству оборони та Генеральному штабу Збройних Сил України, підготувати параграфи “Побудова ефективної системи внутрішнього контролю” та “Ідентифікація корупційних ризиків під час проведення аудитів”, які включено до навчального посібника “Виховання доброчесності та зниження ризиків корупції”, розробленого Науковим центром проблем запобігання корупції у секторі безпеки та оборони Національного університету оборони України імені Івана Черняховського. Навчальний посібник, призначений для широкого кола військових фахівців та посадовців усіх ланок військового управління, розміщено в електронній бібліотеці зазначеного Університету, видання в паперовому вигляді готується до друку.

VII. Прозорість

Нормативно-правова база з питань внутрішнього аудиту, піврічні плани роботи (зміни до планів) та узагальнена інформація про результати діяльності з внутрішнього аудиту публікуються на офіційному веб-сайті Міністерства оборони.